Rok III. Nr. 3.

DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO ŁÓDZKIEGO

ORGAN RADY SZKOLNEJ OKRĘGOWEJ ŁÓDZKIEJ

Łódź, dnia 20 marca 1929 r.

TREŚĆ:

Prenumerata roczna wynosi 6 złotych. Numer pojedyńczy 60 groszy. Należność wpłacać należy wyłącznie na konto czekowe P. K. O. Nr. 65312 Rada Szkolna Okręgowa Łódzka w Łodzi.

Warunki umieszczania ogłoszeń: Cała strona 120 zł. Pół str. 65 zł. Ćwierć str. 35 zł. Ogłoszenia umieszcza się po zapłaceniu zgóry przypadającej należności.

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, ul. Piotrkowska 104, Kuratorjum O. S. Ł.

29

OKÓLNIK

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego

z dnia 19 marca 1929 r. Nr. O 5514/29

do Pp. Inspektorów Szkolnych, Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych, seminarjów nauczycielskich i seminarjum dla ochroniarek oraz Kierownictw publicznych szkół powszechnych w Okręgu w sprawie plakatu ze słowami Marszałka Józefa Piłsudskiego.

W trudzie wielkim i znoju wykuwa się z dnia na dzień nasza samodzielność państwowa.

Wielki Wódz Narodu, z którego woli powstają wiekopomne czyny, składające się na dzieje Polski współczesnej, uczy nas skutecznego działania, mającego spotęgować i pomnożyć siły nasze przez zorganizowaną pracę.

W zamkniętej księdze przyszłości dziejów narodu czytamy wielkie słowa Marszałka J. Piłsudskiego:

„Idą czasy, których znamieniem będzie wyścig pracy, jak przedtem był wyścig żelaza, jak przedtem był wyścig krwi...."

Hasłem tem winno się przejąć zwłaszcza pokolenie najmłodsze, obecnie dorastające i sposobiące się w szkołach na czynnych obywateli odrodzonej Rzeczypospolitej.

Plakat z powyżej przytoczonemi słowami Marszałka J. Piłsudskiego zechcą Dyrekcje i Kierownictwa szkół nabyć i oprawiony w celu zabezpieczenia od zniszczenia w ramki pod szkłem umieścić na widocznych miejscach we wszystkich gmachach szkolnych.

P. P. Inspektorzy Szkolni zechcą zająć się zorganizowaniem zbiorowego zamówienia i dostarczeniem szkołom powszechnym plakatu na terenie swego powiatu.

Plakaty można nabyć w Centralnym Związku Kółek Rolniczych w Warszawie, ul. Tamka Nr. 1 — konto czekowe P. K. O. Nr. 15800.

Cena pojedyńczego egzemplarza wynosi 40 gr. — Przy nabywaniu 100-tu egzemplarzy 25% rabatu.

P. o. Kuratora Okręgu Szkolnego

(—) J. Gadomski.

30

OKÓLNIK

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 13 lutego 1929 r. Nr. I. Prez. 813/29

w sprawie dodatku ekonomicznego.

Na podstawie wyjaśnienia Ministerstwa Skarbu z dnia 1 lutego 1929 r. Nr. D. III. 87/I podaję do wiadomości, że funkcjonarjuszowi państwowemu nie należy się dodatek ekonomiczny na syna, który pełni obowiązkową służbę wojskową, chociażby w tym czasie był równocześnie słuchaczem wyższej uczelni. Należy bowiem wziąć pod uwagę, że syn ten

w czasie służby wojskowej pozostaje na całkowitem utrzymaniu Skarbu Państwa (mieszkanie, umundurowanie, wyżywienie, żołd).

p. o. Dyrektora Departamentu
(—) W. Kiliński ppłk. dypl.

P. P. Inspektorom Szkolnym oraz Dyrekcjom państwowych szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych, seminarjów nauczycielskich i ochroniarek w Okręgu
do wiadomości.

Za Kuratora Okręgu Szkolnego
(—) G. M. Szulc
Naczelnik Wydziału.

K. O. S. Ł. Nr. O. 3260/29
9 marca 1929 r.

31

OKÓLNIK
Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego
z dnia 4 marca 1929 r. Nr. O. 4075/29

do P. P. Inspektorów Szkolnych oraz Dyrekcyj i Kierownictw szkół wszelkich typów w Okręgu
w sprawie sprzątania sal szkolnych.

Nawiązując do okólnika z dnia 18 kwietnia 1928 r. Nr. O. 1280/28 (Dz. Urz. K. O. S. Ł. N 4 z r. 1928, poz. 49), Kuratorjum wyjaśnia na podstawie zarządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 19 lutego 1929 r. N I. W. F. 1180/29, że w pracowniach slöjdowych uczniowie, którzy pracują kolejno grupami, winni przed opuszczeniem sali doprowadzać ją do porządku.

Gruntownego zamiatania po lekcjach dokonywują woźni.

Za Kuratora Okręgu Szkolnego
(—) G. M. Szulc
Naczelnik Wydziału.

32

OKÓLNIK
Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego
z dnia 9 marca 1929 r. Nr. O. 3652/29

do Dyrekcyj i Kierownictw wszystkich szkół oraz P. P. Inspektorów Szkolnych w Okręgu
w sprawie ogólnopolskiego zjazdu nauczycieli geografji.

Kuratorjum podaje do wiadomości, że w dniach 19, 20 i 21 maja 1929 r. odbędzie się w Poznaniu IV ogólnopolski zjazd nauczycieli geografji.

Tymczasowy program zjazdu jest następujący:

19 maja rano:

1) otwarcie i powitanie zjazdu,
2) odczyty ogólne na temat: przygotowanie nauczycieli geografji do zawodu,

3) odczyty profesorów Uniwersytetu Poznańskiego o morfologji, klimatologji, świecie roślinnym i zwierzęcym, etnografji, geografji gospodarczej i prehistorji Wielkopolski.

20 maja rano:

1) odczyty ogólne na temat: nauczanie geografji a szkoła pracy,
2) obrady w sekcjach: szkoły powszechnej, seminarjum nauczycielskiego, szkół średnich ogólnokształcących i szkół zawodowych nad programem nauczania geografji;

20 maja wieczorem:

Walne Zebranie Zrzeszenia Nauczycieli Geografji;

21 maja rano:

1) wzorowe lekcje i wycieczki szkolne,
2) zakończenie obrad i uchwalenie wniosków.

Jak wynika z programu, przedmiotem obrad będą najaktualniejsze zagadnienia geograficzno-dydaktyczne, programowe jak i naukowe, rozważane na zebraniach plenarnych i sekcyjnych przez praktykujących fachowców. Nowością na zjeździe będą wzorowe wycieczki szkolne, zagadnienie geografji i szkoły twórczej, kwestja uzgodnienia programów nauczania geografji w szkołach średnich z programami geografji w szkole powszechnej, geografja województwa (w tym wypadku Wielkopolski) i niezależnie od Powszechnej Wystawy Krajowej wystawa geograficzna. Zagadnienia te zgromadzą niewątpliwie liczne rzesze nauczycieli geografji na zjeździe. Komitet Wykonawczy w piśmie z dnia 19 lutego 1929 r. zapowiada, że dołoży ze swej strony wszelkich starań, ażeby uczestnicy zjazdu wynieśli zeń jak najwięcej korzyści pod względem naukowym i dydaktycznym.

Uczestnicy Zjazdu będą mieli sposobność zwiedzić równocześnie Powszechną Wystawę Krajową.

Za Kuratora Okręgu Szkolnego
(—) G. M. Szulc
Naczelnik Wydziału.

33

OKÓLNIK

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego

z dnia 14 marca 1929 r. Nr. O. 4076/29

do Dyrekcyj szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych i seminarjów nauczycielskich w Okręgu

w sprawie praw i obowiązków nauczycieli-wychowawców w obozach letnich p. w. dla uczniów szkół średnich.

Podaję poniżej do wiadomości wydaną przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (14.2. 1929 r. N I. W. F. 911/29) instrukcję, tyczącą praw i obowiazków nauczycieli-wychowawców w obozach letnich p. w. dla uczniów szkół średnich.

Równocześnie wzywam nauczycieli, chcących objąć stanowiska wychowawców w obozach letnich p. w., do składania podań w drodze służbowej do Kuratorjum.

Za Kuratora Okręgu Szkolnego
(—) G. M. Szulc
Naczelnik Wydziału.

Instrukcja:

I. Do obozów letnich p. w. szkół średnich przydziela Kuratorjum Okręgu Szkolnego w ścisłem porozumieniu lub na wniosek Dowódcy O. K. jednego wychowawcę-nauczyciela na grupę obozów p. w.

II. Do obozów letnich mogą być przydzieleni nauczyciele, którzy przedewszystkiem do pracy p. w. odnoszą się z zamiłowaniem, a następnie są:
a) nauczycielami nauk przyrodniczych,
b) nauczycielami historji-geografji,
c) nauczycielami wychowania fizycznego.

III. Nauczyciele wychowawcy, przydzieleni do obozów letnich otrzymują:
a) dwa bezpłatne przejazdy II-ej klasy pociągu osobowego lub pośpiesznego,
b) wyżywienie w czasie trwania obozów według tabeli „S", ewent. wartość pieniężną w wysokości równoważnika,
c) zakwaterowanie w namiotach jak kadra oficerska,
d) obsługę jak oficerowie kawalerowie,
e) wynagrodzenie w wysokości trzystu złotych.

IV. Wychowawcy nauczyciele zajmują się wychowaniem i sprawowaniem nadzoru, a zwłaszcza w godzinach pozasłużbowych, nad młodzieżą, przydzieloną do obozów letnich, czuwają, by młodzież zgodnie współżyła ze sobą, by stosunek do kadry instruktorskiej był szczery, by wynikłe z powodów służbowych dysonanse były należycie wyjaśniane i usuwane, natomiast wszelkie przekroczenia i niedomagania winny być przez wychowawcę energicznie badane i przedstawiane komendantowi grupy obozów.

V. Nauczyciele wychowawcy pracują nad młodzieżą przez:
a) dodatni wpływ osobisty,
b) pośrednictwo między młodzieżą, a kadrą instruktorską,
c) wygłaszanie odpowiednich pogadanek z historji i geografji, związanych z daną okolicą lub miejscowością,
d) wygłaszanie pogadanek przyrodniczych,
e) przeprowadzanie wycieczek krajoznawczych,
f) przeprowadzanie pogadanek okolicznościowych,
g) organizowanie wieczornych gawęd przy ognisku.

Opracowany zawczasu program pracy przysyłają wychowawcy za pośrednictwem odnośnych PP. Kuratorów, którym przysługuje prawo czynienia swoich uwag, Dowódcy O. K. na dwa tygodnie przed rozpoczęciem obozu celem uzgodnienia.

VI. Po ukończeniu obozów opracowuje wychowawca sprawozdanie ze swej pracy, które doręcza komendantowi grupy obozów, a w odpisie Kuratorjum. Sprawozdanie winno obejmować:

a) ilość odbytych wycieczek,
b) ilość i tematy wygłoszonych pogadanek historycznych, geograficznych lub przyrodniczych,
c) charakterystykę zachowania się uczniów (zakładami szkół średnich),
d) ogólną charakterystykę przekroczeń,
e) ewent. przesłane wnioski do Kuratorjum Okr. Szk., tyczące poszczególnych uczniów,
f) wnioski.

VII. Nauczyciel wychowawca w stosunku do uczniów nie posiada praw dyscyplinarnych, może natomiast wystąpić z wnioskiem do komendanta grupy o ukaranie ucznia, ewent. przesłać przez komendanta grupy wniosek do Kuratorjum Okr. Szkoln. o ukaranie lub wydalenie ucznia z zakładu.

VIII. Wychowawcę obowiązuje w obozie regulamin wewnętrzny obozu jak oficerów, pod względem służbowym w zakresie swej pracy podlega komendantowi grupy, pod względem dyscyplinarnym podlega Kuratorjum Okręgu Szkolnego.

34

OKÓLNIK

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego

z dnia 25 lutego 1929 r. Nr. I. 3637/29

do P. P. Inspektorów Szkolnych oraz Kierownictw i Nauczycielstwa publicznych szkół powszechnych w Okręgu w sprawie broszury o sadzeniu i utrzymywaniu drzew na drogach publicznych.

Ministerstwo Robót Publicznych pismem z dnia 19 lutego 1929 r. Nr. XI 420 zawiadomiło Kuratorjum, że Drukarnia Państwowa w Warszawie zobowiązała się wydrukować i przechować u siebie broszurę p. t. „Rozporządzenie w przedmiocie sadzenia i utrzymywania drzew na drogach publicznych" i sprzedawać ją zainteresowanym urzędom i instytucjom po cenie 20 groszy bez kosztów przesyłki.

Z zamówieniami na broszurę należy się zwracać bezpośrednio do Drukarni.

Powyższe podaje się do wiadomości w związku z okólnikiem Kuratorjum z dnia 15 lutego 1927 r. L. I. 2581/27 (Dz. Urzędowy Kuratorjum z roku 1927 Nr. 2, poz. 14).

Za Naczelnika Wydziału
(—) E. Pfajfer
Wizytator Szkół.

35

KONKURS.

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego ogłasza niniejszem konkurs na stanowisko kierownika 7-kl. publ. szkoły powszechnej kolejowej w Kaliszu. Przy szkole mieszkanie dla kierownika, złożone z 3-ch pokoi i kuchni.

Kandydaci na powyższe stanowisko winni odpowiadać warunkom ust. 1 art. 12 względnie ust. 3 art. 147 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli w brzmieniu rozporządzenia z dnia 3-go lutego 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 47, poz. 462).

Należycie udokumentowane podania, skierowane do Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego w Łodzi, wnosić należy w drodze służbowej w terminie do dnia 15 maja 1929 r. do Pana Inspektora Szkolnego w Kaliszu.

36

RUCH SŁUŻBOWY.

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego.

Pan Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego rozporządzeniem z dn 14 marca 1929 r. Nr. I. Prez. 1759/29 delegował od dnia 16 marca 1929 r Wizytator, szkół w Kuratorjum Okręgu Szkolnego Warszawskiego, **p. Jerzego Gadomskiego,** do pełnienia obowiązków Kuratora Okręgu Szkolnego Łódzkiego.

Pan Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przeniósł z dniem 1 lutego 1929 r. Wizytatora szkół w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, **p. Bolesława Krzywobłockiego,** na równorzędne stanowisko do Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego.

Pan Kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego zamianował z dniem 1 stycznia 1929 r.

1) prac. kontr., **Aleksandrę Studzińską,** urzędniczką X st. sł.,

2) prac. kontr., **Marję Bartnicką, Bronisławę Kobielską, Marjannę Michalską i Marję Poznańską,** do odwołania urzędniczkami prowizorycznemi X st. sł.,

3) praktykantkę **Stefanję Kuhnównę** urzędniczką X st. sł.,

Pan Kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego dopuścił pracownika kontraktowego, **Wacława Wotę,** do służby przygotowawczej z uposażeniem XI grupy.

Szkolnictwo powszechne.

Pan Kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego zamianował:

1) kierownika 3-klas. publ. szkoły powsz. w Radziechowicach, **Konstantego Syczyńskiego,** kierownikiem 4-klas. publ. szkoły powsz. w Radziechowicach, powiatu radomskowskiego, z dniem 1 września 1928 r.,

2) kierownika 6-klas. publ. szkoły powsz. w Rzejowicach, **Józefa Skubisza,** kierownikiem 7-klas publ. szkoły powsz. w Rzejowicach, powiatu radomskowskiego, z dniem 1 października 1928 r.

Pan Kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego przeniósł z dniem 1 marca 1929 roku na skutek prośby:

w powiecie kaliskim:

1) naucz. publ. szkoły powsz. w Porwitach, **Rozalję Krzyszkowską,** do pubo szkoły powsz. w Chełmcach,

w Łodzi:

2) naucz. religji publ. szkoły Nr. 1 a, **Władysławę Romiszowską,** na stanowiska naucz. religji do publ. szkoły powsz. Nr. 75,

3) naucz. religji publ. szkoły powsz. Nr. 2 a, **Helenę Strawińską,** na stanowisko naucz. religji do publ. szkoły powsz. Nr. 33,

4) naucz. religji publ. szkoły powsz. Nr. 3, **Helenę Mieszkową,** na stanowisko nauczycielki religji do publ. szkoły powsz. Nr. 21,

5) naucz. religji publ. szkoły powsz. Nr. 20, **Marję Kmieciową**, na stanowisko nauczycielki religji do publ. szkoły powsz. Nr. 3,

6) naucz. religji publ. szkoły powsz. Nr. 21, **Zofję Kuźmińską**, na stanowisko nauczycielki religji do publ. szkoły powsz. Nr. 73.

7) naucz. religji publ. szkoły powsz. Nr. 46, **Eugenję Szymańską**, na stanowisko nauczycielki religji do publ. szkoły powsz. Nr. 54,

w powiecie piotrkowskim:

8) naucz. publ. szkoły powsz. w Rokszycach, **Stanisława Zynera**, do publ. szkoły powsz. im. M. Konopnickiej w Piotrkowie,

w powiecie radomskowskim:

9) naucz. publ. szkoły powsz. w Rogaczówku, **Tadeusza Sałwackiego**, do publ. szkoły powsz. w Strzelcach Małych

w powiecie sieradzkim:

10) naucz. publ. szkoły powsz. w Czarnej, **Seweryna Engelhardta**, do publ szkoły powsz. w Broszkach.

Pan Kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego przeniósł na skutek prośby:

1) naucz. publ. szkoły powsz. w Lefranowie, **Wacława Bładę**, do publ. szkoły powsz. w Woźnikach, pow. radomskowskiego, z dniem 16 lutego 1929 r.,

2) naucz, religji publ. szkoły powsz. Nr. 24, w Łodzi, **Marję Cierpicką**, na stanowisko nauczycielki religji do publ. szkoły powsz. Nr. 20 w Łodzi z dn 15 marca 1929 r.,

3) naucz. religji publ. szkoły powsz. Nr. 36, w Łodzi, **Janinę Zielińską**, do publ. szkoły powsz. Nr. 52 w Łodzi z dniem 15 marca 1929 r.

37
KOMUNIKAT.

Kuratorjum podaje do wiadomości, że Polskie Biuro Podróży „Orbis" we Lwowie, ul. Jagiellońska l. 20, oddziały w Łodzi, Andrzeja 5 i Nowomiejska 2, służy wszelkiemi informacjami i ułatwieniami w podróży do Poznania na P. W. K., jak:

a) ułożenie czasu odjazdu i przyjazdu pociągów,
b) załatwianie spraw zniżki cen biletów, (oraz biletów wolnej jazdy dla organizatorów wycieczek),
c) przygotowanie oddzielnych wagonów,
d) w razie zgłoszenia 500 uczestników — osobnych pociągów, i wogóle wszystkich spraw związanych z podróżą, tak, by kierownicy byli zupełnie swobodni i mogli całą swą uwagę poświęcić tylko młodzieży.

Biuro służy również ułatwieniami wycieczkom, kierowanym do innych części Państwa (jak do Warszawy, Krakowa, Zakopanego, Wieliczki i t. p.).

DZIAŁ NIEURZĘDOWY

ZYGMUNT PODGÓRSKI
Wizytator szkół

38

Dziesięciolecie Szkolnictwa Powszechnego na terenie województwa łódzkiego.

(Ciąg dalszy).

Istnienie szkół nieczynnych jest typowo wiejskiem zjawiskiem, w miastach nie było ich wcale, po wsiach 4 proc. Powody są różne, to brak lokalu, to brak etatów nauczycielskich; na terenie tutejszym liczba szkół nieczynnych stale się zmniejsza, w przeważnej części wypadków jest to zjawisko przejściowe, stwierdzające tylko, że w dniu 1. XII. szkoła była nieczynną, przez większą część roku natomiast mogła być czynną.

Na sto szkół powszechnych wypadało 96.1 publicznych, 3.9 prywatnych. W miastach publicznych było 83.1 proc., prywatnych 16.9, po wsiach publicznych było 99.4, prywatnych 0.6. Wogóle w całem państwie szkoły prywatne są przeważnie w miastach, stosunek ten wynosi 22.8 szkół prywatnych w miastach, 1.7 po wsiach. W województwie łódzkiem stosunek ten jest o 5.9 i 1.1 mniejszy.

Rok	1922/3	1923/4	1924/5	1925/6	1926/7	1927/8
Szkół prywatnych	78	80	85	90	102	112

Tendencja panuje zwyżkowa. W r. 1927/8 połowę niemal szkół prywatnych, bo 54 posiada miasto Łódź. W powiatach najwięcej ich jest tam, gdzie występują większe miasta, i tak w kaliskim jest ich 10, w piotrkowskim 8. Pozatem w brzezińskim 8, w kolskim 6, w konińskim 1, w łaskim 4, w łęczyckim 7, w powiecie łódzkim 4, w radomskowskim 1, w słupeckim 3 w tureckim 1, w wieluńskim 5. Powiat natomiast sieradzki nie posiada ich wcale.

W przeciwieństwie do innych województw, zwłaszcza wschodnich, wśród szkół prywatnych przeważają szkoły z językiem wykładowym polskim, w 1925/6 na 90 tylko 11 było z innym językiem wykładowym, w 1926/7 było ich 13, w 1927/8 20. Językiem wykładowym w tych szkołach jest język żydowski, hebrajski, lub panuje utrakwizm polsko-żydowski lub polsko-hebrajski.

W szkołach prywatnych jako mniej licznych warunki pracy są lepsze, mimo to nie są one u nas pionierami postępu, pozostają w tyle poza szkołą powszechną publiczną. W wypadkach, gdy językiem wykładowym nie jest język państwowy, powodem ich istnienia i utrzymywania są względy religijne i narodowościowe. Szkoły prywatne powstają też tam, gdzie dzięki niedostatecznej liczbie dzieci ze względów ustawowych nie może powstać szkoła publiczna.

Porównanie szkół publicznych z prywatnymi za lata 1926/7 i 1927/8 przedstawia się następująco:

Rok	Liczba nauczycieli w szkołach		Liczba uczniów na szkołę		Liczba uczniów na nauczyciela	
	publicznych	prywatnych	publiczną	prywatną	w publiczn.	w prywatn.
1926/7	2,7	2,9	140	83	51,4	26
1927/8	2,8	3,1	145	95	51	21

Szkół ćwiczeń było zarówno przy państwowych jak i prywatnych seminarjach nauczycielskich 6—10 w różnych latach.

Rok	Ilość szkół ćwiczeń	Ilość uczniów
1921/2	6	690
1922/3	6 (2 pr.)	681
1923/4	8 (2 pr.)	712
1924/5	10 (3 pr.)	1057
1927/8	6	748

W stosunku do ogólnej liczby dzieci, uczęszczających do szkoły, są to liczby znikome. W r. 1927/8 pod względem organizacyjnym jedna szkoła ćwiczeń miała 3 klasy, trzy po cztery klasy, jedna — pięć i jedna sześć klas. Wszystkie szkoły ćwiczeń są po miastach.

Preparand było w r. 1925/6 na terenie województwa łódzkiego sześć, w nich uczyło 18 sił nauczycielskich (10 mężczyzn, 8 kobiet), uczniów zaś było 408, na I kursie 234 na II — 174.

Preparandy były w Kamieńsku i Wolborzu w powiecie piotrkowskim, w Wieluniu, w Uniejowie w powiecie tureckim, w Opatówku w powiecie kaliskim, w Ozorkowie w powiecie łęczyckim. Był to zarazem ostatni rok ich istnienia. Wcześniej została zwiniętą siódma preparanda, która była w mieście Sieradzu.

Ilość preparand w łódzkiem województwie wynosiła w stosunku do stach zatem 4 proc., po wsiach 0.2 proc.

Szkół powszechnych w ścisłem tego słowa znaczeniu było w 1925/6 99.1 o szczególnym charakterze, szkół ćwiczeń, preparand i specjalnych 0.9. Ogółem tych ostatnich było 21, 17 w miastach, 4 po wsiach. W miastach zatem 4 proc., po wsiach 0.2 proc.

Szkół specjalnych było w 1924/5 dziewięć, w tym jedna prywatna. 7. państwowych jedna była dla głuchoniemych na 14 w państwie, pięć dla umysłowo-upośledzonych na 25 w państwie i 2 dla moralnie zaniedbanych na 12. Wychowanków w tych 8 zakładach było 484, głuchoniemych 94, umysłowo-upośledzonych 251, moralnie zaniedbanych 139.

W latach poprzednich 1918/9 w 3 szkołach specjalnych było 139 wychowanków, w 1919/20 w trzech 168, w 1920/1 w czterech 182, w 1921/2 w pięciu 275, w 1922/3 w siedmiu 327, w 1923/4 w siedmiu 378. Szkoły specjalne występują w miastach, głównie w samej Łodzi, poza Łodzią są jeszcze tylko w powiecie brzezińskim, konińskim i łaskim.

Szkoły specjalne w mieście Łodzi.

Rok szkolny	Liczba szkół	Liczba oddziałów	Liczba uczniów Ogółem	Chłopc.	Dziew.
			Szkoły dla umysłowo upośledzonych		
1919/20	1	2	21	13	8
1920/1	1	4	46	32	14
1921/2	2	7	90	60	30
1922/3	2	8	90	59	31
1923/4	2	9	116	72	44
1924/5	3	12	169	100	69
1925/6	4	22	313	174	139
1926/7	4	31	506	269	237
			Szkoły dla głuchoniemych		
1922/3	4	5	54	31	23
1923/4	1	5	51	27	24
1924/5	1	5	61	31	30
1925/6	1	7	67	30	37
1926/7	1	8	71	31	40
			Szkoły dla moralnie zaniedbanych		
1921/2	1	5	40	32	8
1922/3	1	6	72	66	6
1923/4	1	5	42	42	—
1924/5	2	10	68	47	21
1925/6	1	5	40	40	—
1926/7	1	4	38	38	—

W latach 1926/7 i 1927/8 było w szkołach specjalnych ogółem 831 i 899 wychowanków.

2. Najogólniejszym wskaźnikiem rozwoju jakiegokolwiek szkolnictwa jest powiększanie się liczby uczniów. tem szkolnictwem objętych. Na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej przyrost liczby uczniów szkół powszechnych był w ubiegłem dziesięcioleciu olbrzymi, uwarunkowany tem, że większość państwa była w poprzednich dziesiątkach lat zaniedbana i uwsteczniona, w ośmiu województwach nie było obowiązku szkolnego Rozwój zatem miał nietylko do wchłaniania liczby dzieci, pochodzących z naturalnego przyrostu, ale cały miljon wynoszący rezerwoar młodocianych analfabetów. Jeszcze dziś nie wszystko zrobiono, jeszcze dziś nie wszystkie dzieci w wieku szkolnym są w szkole.

W województwach centralnych w ciągu lat 1910/11—1925/6 następuje bardzo znaczne zwiększenie liczby uczniów szkół powszechnych od 100 proc. do 383.4 proc., t. zn. przyrost roczny był przeciętny 19.2 proc. W łódzkiem województwie wzrost liczby uczniów w latach od 1914—1927

wynosił z 1914—1917 + 45.8 proc., następnie z roku na rok + 22.5, + 16.2, + 19 4, + 4.4, + 3.2, + 4.4, — 2.4, + 4.5, + 3.9, — 3.8. Roczn przyrost 8.4 proc.

Wstępnym bojem zatem podwyższono liczbę dzieci w szkołach powszechnych w latach 1915—1920 o 103.9 proc., i w następnych latach nie wiele już było do zrobienia, wobec równoczesnego zmniejszenia się liczby dzieci z powodu napływania do szkół zmniejszonych roczników wojennych. Wzrost w siedmiu latach wynosi tylko 14.2 proc., przyczem w latach 1924/5 i 1927/8 uwidacznia się nieznaczny spadek, pierwszy raz — 2.4, drugi raz —3.8. Jest to jednak zjawisko przejściowe, bo od przyszłego roku szkolnego 1929/30 będziemy już świadkami olbrzymiego wzrostu liczby dzieci w wieku szkolnym, który znajdzie swój wyraz w liczbie dzieci, uczęszczających do szkoły powszechnej.

Dzieci, uczęszczających do szkoły, było w stosunku do dzieci w wieku szkoły powszechnej:

w	1921/2	było na	426 173	dzieci	w	wieku szkolnym	271.944	uczniów
„	1922/3	„ „	410.893	„	„	„	282.036	„
„	1923/4	„ „	388.503	„	„	„	294.620	„
„	1924/5	„ „	368.805	„	„	„	287.564	„
„	1925/6	„ „	348.418	„	„	„	301.046	„
„	1926/7	„ „	324.310	„	„	„	307.283	„
„	1927/8	„ „	324.712	„	„	„	301.479	„
„	1928/9	„ „	320.562	„	„	„	X	„

Odsetek uczniów w stosunku do liczby obowiązanych stale i szybko wzrasta, o ile w 1921/22 wynosił 63.8 proc., to następnie 68.6, 75.8, 77.8, 86.5, 94.8, 93 proc., 95 proc. w r. 1928/9.

Porównując ten odsetek z liczbami, odnoszącemi się do województw centralnych i całej Rzeczypospolitej Polskiej, zauważamy, że województwo łódzkie przedstawia się korzystnie.

OBSZAR	Uczniowie szkół powsz. w stosunku do dzieci w wieku szkolnym				
	1921/2	1922/3	1923/4	1924/5	1925/6
Rz. Polska	63.1%	66.2%	72.4%	76.7%	82.6%
Województwa centralne . .	48.5%	66.2%	71.6%	76.2%	82 8%
Województwo łódzkie . . .	63.8%	68.6%	75 8%	77.8%	86 5%
Województwa wschodnie .	28 9%	34.7%	40.3%	48.2%	59.4%
Województwa zachodnie . .	90%	94 7%	96.8%	97%	95.7%
Województwo śląskie . . .	90%	86.3%	92 8%	93,8%	96.1%
Województwa południowe .	74.3%	76%	78.6%	83,4%	88.6%

Już w roku 1921/2 miało o 15.3 wyższy odsetek dzieci w szkołach, niż go miały wszystkie województwa centralne razem wzięte. Odsetek ten przewyższał również przeciętną w całem państwie o 0.7.

W roku 1923/4 był tylko o 2.8 proc. mniejszy od przeciętnej dla Małopolski, aczkolwiek ta ma za sobą przeszło 60 lat stopniowego rozwoju szkolnictwa powszechnego. W r. 1925/6 przeciętna województwa łódzkiego przewyższała o 3.7 proc. przeciętną województw centralnych, a o 3.9 proc. przeciętną całej Rzeczypospolitej Polskiej.

Dla odsetka z lat 1926/7—1928/9 niema w tej chwili skali porównawczej, nie ulega jednak wątpliwości, że 94.8 proc., 93 proc., 95 proc., nie da się już zdystansować, a raczej dorównuje województwom zachodnim.

Według powiatów, pięć miało 70—80 proc. dzieci w szkole, sześć 80—90 proc., dwa 90—100 proc., miasto Łódź 104 proc., co stanowi w całej Rzeczypospolitej 10,8 proc., 8 proc., 2,3 proc., 3.6 proc.

W poszczególnych powiatach odsetki dziatwy, uczęszczającej do szkół, przedstawiają się według stanu z 1. XII. 1925. a 1. XII. 1927 następująco:

Brzeziny	1. XII. 1925	— 92.6 proc.	a 1. XII. 1927	— 92.8 proc.
Kalisz	" "	— 78.3 "	" " "	— 79.7 "
Koło	" "	— 80.6 "	" " "	— 90 "
Konin	" "	— 89.3 "	" " "	— 92.2 "
Łask	" "	— 94.7 "	" " "	— 99.5 "
Łęczyca	" "	— 77.0 "	" " "	— 78.5 "
Łódź miasto	" "	—109.7 "	" " "	—109.7 "
Łódź powiat	" "	— 89.1 "	" " "	— 92 "
Piotrków	" "	— 80.4 "	" " "	— 83.3 "
Radomsko	" "	— 79.3 "	" " "	— 91.7 "
Sieradz	" "	— 78.0 "	" " "	— 84.1 "
Słupca	" "	— 88.6 "	" " "	— 93.1 "
Turek	" "	— 83.2 "	" " "	— 83.7 "
Wieluń	" "	— 73.9 "	" " "	— 87.8 "

Powiat brzeziński, kaliski, łęczycki, miasto Łódź, powiat turecki utrzymują się na tym samym poziomie, zwyżka jest minimalna. Natomiast powiat kolski wykazuje zwyżkę 9.4 proc., łaski 4.8 proc., radomskowski 12.4 proc., sieradzki 6.1 proc., słupecki 4.5 proc., wieluński 13.9 proc.

Obecnie nie uczy się około 15.700 dzieci w wieku szkolnym, aby je objąć i wcielić do szkoły, trzebaby odrazu około 300 etatów i tyleż nowych izb lekcyjnych. Ponieważ zaś wskaźnik organizacyjny dla województwa łódzkiego dochodzi obecnie do 34, t. zn. przewyższa wskaźnik dwuklasówki, ale nie dochodzi do wskaźnika III-klasowej szkoły, to według tego pobieżnego obliczenia należałoby zaraz wybudować około stu budynków po 3 izby lekcyjne.

Obwodów bezszkolnych jest w tej chwili 17. Według powiatów sprawa ta przedstawia się następująco:

w brzezińskim	obwodów bezszkolnych	—	—
w kaliskim	" "	—	—
w kolskim	" "	3	z 206 dziećmi
w konińskim	" "	—	—
w łaskim	" "	—	—
w łęczyckim	" "	3	z 301 dziećmi
w łódzkim	" "	—	—
w piotrkowskim	" "	—	—
w radomskowskim	" "	4	z 220 dziećmi
w sieradzkim	" "	3	z 245 dziećmi
w słupeckim	" "	1	z 50 dziećmi
w tureckim	" "	2	z 107 dziećmi
w wieluńskim	" "	3	z 215 dziećmi

W obwodach tych jest 1344 dzieci w wieku szkolnym. Liczba 17-stu obwodów bezszkolnych — to nasz niedobór zewnętrzny, niedobór bijący w oczy na pierwszy rzut oka, daleko większy jest niedobór wewnętrzny. Dla wyrównania tego niedoboru wystarczyłoby 30 nowych etatów, na brak których skarżą się inspektorowie szkolni, wyjaśniając przyczyny istnienia jeszcze obwodów bezszkolnych.

Reszta, wynosząca przeszło 14.300 dzieci, to niedobór w obwodach szkolnych istniejących, w których stopień organizacyjny, liczba potrzebnych nauczycieli jest za niska. Często pracuje jeden nauczyciel tam, gdzie ich powinno być dwóch, a nawet trzech, pracuje dwóch tam, gdzie liczba dzieci krzyczy o czwartą lub piątą siłę. Przykładów takich przeludnionych szkół możnaby z terenu naszego zacytować setki.

Część dzieci, te 14.300 nie chodzi do szkoły wcale, ale z tych zapisanych i uczęszczających ileż jest w tych warunkach — regularnie uczęszczających? O ile zaś nauczyciel, mający najwyżej 60 uczniów, śledzi przyczynę złej frekwencji, zainteresowany jest tem, by miał regularną frekwencję, to przy stu i więcej dzieciach, nie ma sił, nie ma czasu na troskę o frekwencję, dochodzi do kompromisu z samym sobą, że to przecież i lepiej nawet, bo z resztą dziatwy skuteczniej można pracować. Jakiś zatem procent należałoby odrzucić z liczby rzekomo uczących się, wskutek przepełnienia szkół, braku etatów nauczycielskich i izb lekcyjnych.

Stan szkolnictwa powszechnego w mieście Łodzi.

Rok szkolny	Liczba szkół	Liczba oddziałów	Liczba dzieci			Na szkołę przypada oddziałów	Na szkołę przypada uczniów	Na 1 oddział uczniów	Na 10000 mieszkańców szkół	Na 10000 mieszkańc. oddz.	Na 1000 mieszkańców uczn.
			Ogółem	Chłopc.	Dziewcz.						
1919/20	158	1003	48,440	22,003	26,437	6,3	306	48	4	23	111
1920/21	163	1113	55,144	25,499	29,645	6,8	337	49	4	25	124
1921/22	157	1219	59,930	27,872	32,058	7,8	382	49	4	26	128
1922/23	160	1347	61,459	28,454	33,005	8,4	384	46	3	27	122
1923/24	160	1385	60.643	28,049	32,594	8,7	379	44	3	27	117
1024/25	164	1403	58,892	27,214	31,678	8,6	359	42	3	26	109
1925/26	163	1307	55,737	25,550	30,187	8,0	342	43	3	23	99
1926/27	150	1243	52,618	24,225	28,393	8,3	351	42	3	22	91

3. Zastanówmy się zkolei nad kwestją pomieszczenia dla obecnych szkół na terenie województwa łódzkiego. Jednostka charakteryzująca zasób pomieszczeń szkolnych, to izba lekcyjna, skupiająca grupę dzieci, obliczoną na pobieranie nauki jednocześnie u jednego nauczyciela. Rozmiary izb lekcyjnych i pojemność ich, wyrażająca się liczbą miejsc dla uczniów, ulegają wahaniom znacznie mniejszym od wahań w rozmiarach lokali szkolnych, wogóle zaś niewielkim, gdy w grę wchodzą normalne, własne budynki szkolne, wzniesione z przeznaczeniem na szkołę.

Posiadamy dane o liczbie izb lekcyjnych z r. 1920/1 i 1925/6:

Obszar	Izb lekcyjnych ogółem			Izb lekcyjnych we własnych budynkach		
	1920/1	1925/6	Przyrost	1920/1	1925/6	Przyrost
Rzplita Polska	41.849	48.075	+14,9	25.042	27.908	+11,4
Wojew. centralne	17.717	21.730	+22,7	5.419	6.692	+23,5
Wojew. łódzkie	4.307	4.483	+4,1	1.207	1.484	+22,9

W przeciągu pięciu lat przybyło zatem tylko 176 izb lekcyjnych (4.1 proc.). Wyjaśnienia tego zjawiska szukać należy w tem, że już w poprzednich latach, od 1917/8—1919/20, zdobyto przeważną część potrzebnych lokali. Gdy w warszawskiem województwie wzrost wyniósł + 33,2, w kieleckiem + 19.2, w lubelskiem + 28.6, u nas + 4.1.

Stosunek własnych izb lekcyjnych jest bardzo niski, i tak w 1920/1 tylko 28 proc., podczas gdy w centralnych województwach wynosi ogółem 30 proc., a w całej Rzeczypospolitej 60 proc. W roku natomiast 1925/6 wynosił 33 proc., podczas gdy w centralnych województwach 30.8, w całej Rzeczypospolitej 58.8. Niewielka zwyżka zatem w stosunku do województw centralnych. W zachodnich województwach własnych izb lekcyjnych jest 97.8, w południowych 76.1, a nawet we wschodnich 40.5 proc.

Szczegółowa analiza tego zagadnienia z danych statystycznych za rok 1925/6 wykazuje:

w województwie łódzkiem	4483	izb	lekcyjnych	ogółem
	1785	,,	,,	w miastach
	2698	,,	,,	po wsiach
we własnych budynkach jest	1484	,,	,,	ogółem
	487	,,	,,	w miastach
	997	,,	,,	po wsiach
nadto jest	752	innych	izb	ogółem
	653	,,	,,	w miastach
	99	,,	,,	po wsiach

Powierzchnia izb lekcyjnych w m² przedstawiała się następująco:

ogółem 174.633 m², z czego w miastach 80.304 m², po wsiach 94.328 m²;

we własnych budynkach 67.711.8 m², z czego w miastach 24.490.5 m², po wsiach 43.220.3;

przeciętna powierzchnia izby w m² wynosiła 39.0 m² ogółem, 45.0 m² w miastach, 35.0 m² po wsiach;

we własnych budynkach natomiast wynosiła 45.6 m² ogółem, 50.2 m² w miastach, 43.4 m² po wsiach.

Porównując przeciętną powierzchnię izb lekcyjnych z innemi województwami, widzimy, że jest niższą od przeciętnej w państwie — 39 zamiast 41.5, przewyższa natomiast wszystkie województwa centralne, które wahają się w granicach 30.4—36.4, i tak:

w warszawskiem wojew. ogólna przeciętna = 34 m² na wsi 32.3 m²
w kieleckiem wojew. ogólna przeciętna = 36.6 m² na wsi 34.3 m²

w lubelskiem wojew. ogólna przeciętna = 31.6 m² na wsi 30.4 m²
w białostockiem wojew. ogólna przeciętna = 32.7 m² na wsi 30.9 m²

Lepsze warunki pracy znajdują się dopiero w województwach zachodnich (51.3—55.6 m²) i w południowych 44.3 m².

Jeżeli wejrzymy w szczegóły, to optymistyczny wniosek, jaki chcielibyśmy wysnuć, upada, bo w każdym powiecie trafiają się rażące przykłady tak małych pomieszczeń, że trudno się wydziwić, jak wogóle zostały izbami szkolnemi. W powiecie np. brzezińskim na 135 szkół 84 miało izby poniżej przeciętnej 39 m², wśród tych zaś 17 szkół miało izby o powierzchni 16—23 m².

Obciążenie izb lekcyjnych i powierzchni izb uczniami jest w województwie łódzkiem analogiczne do obciążenia w całej Polsce:

Obszar	Uczniów na 1 izbę lekcyjną				Uczniów na 1 m² pow. izby lekcyjnej		
	1920/21	1925/26			1925/26		
	Miasto i wieś	Miasto i wieś	Miasto	Wieś	Miasto i wieś	Miasto	Wieś
Rzeczp. Polska	63,0	56,2	52,8	57,4	1,3	1,2	1,4
Wojew. centralne	61,7	60,2	59,5	60,5	1,8	1,6	1,8
Wojew. łódzkie	64,7	63,3	57,9	67,0	1,6	1,3	1,9

Te cyfry ilustrują najlepiej sąd wypowiedziany poprzednio, że niedobór wewnętrzny, nie pozwalający wyzyskać powszechnego zapału do szerzenia oświaty, niedobór w liczbie nauczycieli i w liczbie izb lekcyjnych hamuje dalszy postęp, a jest to tem niebezpieczniejsze zjawisko, że od następnego roku rozpocznie się silny wzrost liczby dzieci. Niezaradzenie w porę zbliżającej się powodzi, może nam nietylko utrudnić zlikwidowanie pozostałych 5% analfabetów w wieku szkolnym, ale nawet cofnąć wstecz w dotychczasowym rozwoju.

Pod względem obciążenia izb lekcyjnych i ich powierzchni uczniami przewyższa nas jedynie województwo kieleckie.

Nadzieja poprawy stosunków pod tym względem istnieje duża, bo aczkolwiek niewiele zbudowano budynków własnych, to jednak to, co zrobiono, świadczy o dobrej linji postępowania.

Dane z lat 1921—1925, dotyczące budowy szkół, wykazują, że zbudowano w tym okresie czasu 72 budynki o 559 izbach lekcyjnych, z tego 33 budynki o 455 izbach przy pomocy państwa, 39 budynków o 104 izbach z funduszów samorządowych. Przy pomocy państwa budowano przeważnie w miastach, 22 budynki o 407 izbach, samorząd budował w miastach tylko 3 budynki szkolne. Wszystkie budynki wzniesione przy pomocy państwa są murowane, z pośród samorządowych 16 jest murowanych, 23 drewnianych.

Dla porównania ciekawem będzie następujące zestawienie:

Obszar	Ilość nowych budynków	W nich izb lekcyjnych	Izb na 1 budynek	Przy pomocy państwa wybud.	Murowanych	W miastach
Wojew. tarnopolskie	257	542	2,1	169	161	14
„ lwowskie	242	567	2,3	127	84	11
„ lubelskie	250	675	2,7	68	77	15
„ krakowskie	168	357	2,1	97	51	7
„ kieleckie	163	558	3,4	43	101	20
„ warszawskie	149	467	3,1	55	78	21
„ stanisławow.	121	303	2.5	54	36	6
„ wołyńskie	72	110	1,5	11	6	—
„ łódzkie	72	559	7,7	33	49	25
„ białostockie	67	186	2,7	37	18	5
„ poleskie	65	124	1,9	37	8	8
„ poznańskie	31	126	4,0	23	31	—
„ nowogródzk.	30	70	2,3	24	4	1
„ wileńskie	19	48	2,5	12	1	6
„ śląskie	18	101	5,5	17	18	2
Warszawa	17	226	13,3	11	8	17
wojew. pomorskie	15	35	2,6	13	15	1

Co do ilości nowych budynków województwo łódzkie jest na dziewiątem miejscu, pod względem jednak izb lekcyjnych na trzeciem miejscu, pod względem izb lekcyjnych na jeden budynek, na drugiem, zaraz po Warszawie, a przed Śląskiem, pod względem ilości budynków, wzniesionych przy pomocy państwa, na dziesiątem. Murowanych budynków wzniesiono 70%, a 33% budynków w miastach.

Jeżeli chodzi o kwotę otrzymaną, to województwo łódzkie otrzymało w r. 1925/6 ze skarbu państwa na budowę szkół 2.992.000 złotych, t. zn. 20.6% z ogólnie na ten cel wydanej kwoty 14.460.000 złotych. Z kwot tych otrzymano 70.8 w formie zasiłku, 29.2 w formie pożyczek.

Lata następne 1926, 1927 i ostatni dodały sporą liczbę przeważnie wielkich gmachów szkolnych.

Na przykładzie powiatu sieradzkiego zilustruję wzrost budynków i izb lekcyjnych:

W roku 1918 powierzchnia izb lekcyjnych = 1668 m^2
„ 1925 „ „ „ = 2218,5 m^2
„ 1928 „ „ „ = 3661,5 m^2

z tego w 1918 r. w budynkach drewn. 824,6 m^2 w murow. 843,5 m^2
„ 1925 „ „ 1134,5 m^2 „ 1084 m^2
„ 1928 „ „ 424 m^2 „ 3237,5 m^2

We własnych budynkach było w 1918 r. 34 izby
w 1925 r. 92 „
w 1928 r. 170 „

W r. 1926 rozpoczęto budować VII-kl. szkołę w Dłutowie, VII-kl. w Piotrkowie, VII-kl. o 14 salach w Rudzie Pabjanickiej, VII-kl. w Ślesinie, VII-kl. w Łęczycy, VII-kl. w Aleksandrowie, II-kl. w Nowej Wsi. W r. 1927 budowano III-kl. w Popielawach, II-kl. w Mrodze Dolnej. W roku 1928 rozpoczęto budowę bliźniaczej VII-kl. szkoły w Wieluniu o 26 salach, VII-kl. w Rychwale i VII-kl. o 13 salach w Sompolnie.

Skarb państwa wydatkował na budowę szkół w r. 1927/8: pożyczek 70 tysięcy złotych, zasiłków 60 tysięcy złotych, w roku 1928/9 do dnia 1 stycznia 1929 dano pożyczek 125 tysięcy, zasiłków 203 tysiące złotych.

Ilość budynków własnych wynosiła w 1918 — 17 drewnian. 12 murowan.
w 1925 — 40 „ 20 „
w 1928 — 48 „ 33 „

Ilość izb w budynkach własnych w 1918 — 17 w drewn. 15 w murow.
w 1925 — 48 „ 44 „
w 1928 — 58 „ 114 „

4. Liczba sił nauczycielskich wzrasta w roku 1928 pięciokrotnie w stosunku do liczby z r. 1914, blisko trzykrotnie do liczby z końca r. 1917.

Obszar	Nauczycieli						Uczniów na 1 nauczyciela					
	1920/1	1921/2	1922/3	1923/4	1924/5	1925/6	1920/1	1921/2	1922/3	1923/4	1924/5	1925/6
Rzplita Polska	—	57.158	60.503	65.555	66 176	69.044	—	55,9	53,0	49,9	50,3	46.9
Woj. centralne	19.167	21.814	24.287	27,010	27.602	28.996	57,0	55,1	51,0	50,2	49,7	48,7
Woj. łódzkie	4.397	4.675	5.535	5.961	5.899	6.065	63,4	61,4	52.6	50,8	50,3	49.6

Obciążenie nauczyciela liczbą uczniów jest duże, w 1920/1 tylko w kieleckiem, poznańskiem i pomorskiem województwie było większe, w 1921/2 do tamtych przybyły śląskie i tarnopolskie. W r. 1922/3 było osiem województw o większem obciążeniu, w 1923/4 znów tylko pięć, w 1924/5 sześć, a w 1925/6 tylko cztery.

Obciążenie nauczyciela liczbą uczniów występuje jeszcze silniej w szkołach publicznych, a zwłaszcza po wsiach. W publicznych szkołach powszechnych w 1925/6 było obciążenie:

w całej Rzeczp. Polskiej 49 ogółem 38.6 w mieście 53.7 po wsiach
w centralnych województwach 51.2 „ 40.9 „ 56.8 „
w łódzkiem województwie 51.2 „ 40.1 „ 61.4 „

Mimo tego, że przyrost liczby nauczycieli jest szybszy od przyrostu uczniów, spadek obciążenia jest w łódzkiem województwie niewielki. Normy obciążenia nauczyciela w publicznych szkołach zwłaszcza na wsi są dlatego większe, że w przeważającej części szkół wiejskich prowadzi się naukę podzieloną na dwie zmiany.

Pod względem obciążenia nauczyciela liczbą dzieci na wsi, łódzkie ma tylko towarzysza w województwie kieleckiem, tu 61.4, tam wynosi ono 64.

(Dokończenie drukowane będzie w numerze następnym).

39

Sprawozdanie z działalności Państwowej Centralnej Bibljoteki Pedagogicznej w Łodzi za czas od 1 kwietnia do 31 grudnia 1928 r.

Oczekiwania, że z nowym rokiem szkolnym zostanie oddany do użytku członków katalog, okazały się, niestety, zawodnemi. Sprawa ta, jakkolwiek zbliża się już ku końcowi, jednak narazie załatwiona nie jest. Złożyło się na to kilka przyczyn, a głównie przewlekła choroba p. Augustyniakowej, fachowej siły, zaangażowanej do sporządzenia katalogu. W każdym jednak razie podnieść należy, że w najbliższym już czasie, prawdopodobnie w ciągu paru tygodni, katalog będzie gotów. Skatalogowano już wszystkie dzieła wpisane do inwentarza, a obecnie kończy się ich klasyfikacja; równocześnie odbywa się rozkładanie kartek katalogowych na działy i w porządku alfabetycznym według autorów oraz sporządza się inwentarz kartkowy. Pozostanie jeszcze do skatalogowania i sklasyfikowania księgozbiór Tow. Naucz. Średn. i Wyższych, złożony w bibljotece w formie depozytu, a liczący przeszło 1000 tomów.

Księgozbiór bibljoteki składa się obecnie z 6390 tomów wpisanych do inwentarza głównego, czyli, że od ostatniego sprawozdania powiększył się o 401 tomów, z tego 285 tomów przypada na zakupy a reszta, t. j. 116 tomów, na dary. Dary te pochodzą głównie od Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego oraz od Prezydjum Rady Ministrów, które ofiarowało między innemi wydawnictwa Ankiety gospodarczej. Z otrzymanej z Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego dnia 9 lipca 1928 r. dotacji w kwocie 5,000 zł. do dnia 15 stycznia wydano na zakupno książek 3,981.72 zł., na oprawę książek 302.20 zł., na prenumeratę czasopism 600.35 zł., razem 4,888.27 zł. Pozostało do dyspozycji 115 zł. 73 gr. Za wymienioną kwotę 3,981.72 zł. zakupiono 256 dzieł w 285 tomach, z czego przypada 123 na dzieła polskie, 149 na niemieckie, a 13 na francuskie, treści przeważnie pedagogicznej, pozatem naukowej z rozmaitych dziedzin wiedzy.

Ruch bibljoteczny w okresie sprawozdawczym przedstawiał się, jak następuje:

Przeciętnie wypożyczano 283 tomów na miesiąc, z czego 66 przypada na nauczycieli szkół średnich, 66 na nauczycieli szkół powszechnych, 40 na nauczycielki szkół średn. i 111 na nauczycielki szkół powszechnych. Do czytelni wydawano przeciętnie 112 tomów miesięcznie, z tego 11 przypada na nauczycieli szkół średnich, 48 na nauczycieli szkół powszechnych, 10 na nauczycielki szkół średnich i 47 na nauczycielki szkół powszechnych, z tą uwagą, że pod rubrykę nauczycieli i nauczycielek szkół powszechnych wciągnięto również młodzież najwyższego kursu seminarjów nauczycielskich. Z czytelni korzystało przeciętnie 225 osób miesięcznie, czyli przeciętnie 11 osób dziennie. W rzeczywistości ruch czytelniany przedstawia się lepiej, a niewielka stosunkowo ilość czytelników tłumaczy się słabą frekwencją w miesiącach wakacyjnych.

Zebrań naukowych w okresie sprawozdawczym odbyło się 8 z udziałem około 250 osób. Zaznaczyć należy, że w ostatnich czasach z inicjatywy Dyrekcji Bibljoteki rozpoczęto serję wykładów naukowych z dziedziny najnowszych prądów pedagogicznych z udziałem najwybit-

niejszych osób, pracujących na tem polu. Dotychczas odbył się już jeden wykład Dr. Jaxy-Bykowskiego, a zapowiedziane są już następne.

Łódź, dnia 25 stycznia 1929 r.

(—) Eugenjusz Grzędzielski
Kierownik.

40

WYDAWNICTWA.

Wykaz książek, zakupionych w ostatnich czasach przez Państwową Centralną Bibljotekę Pedagogiczną w Łodzi.

Bryce James. — Moderne Demokratien. T. I—III. Nr. katologu 6001—6003.
Grunwald Georg, Dr. — Die Pädagogik des zwanzigsten Jahrh. Nr. 6004.
Schnass Franc., Dr. — Wortkünstler über Gedichtsbehandlung. Nr. 6005.
Spinoza B. — Dzieła. T. I. Traktat o poprawie rozumu. Etyka Nr. 6006.
Polacy na Dalekim Wschodzie. Nr. 6007.
Zarzecki L. — Wychowanie narodowe. Nr. 6009.
Bergson H. — Ewolucja twórcza. Nr. 6008.
Lewicki T. — Wstępna nauka języka łacińskiego. Nr. 6010.
Chudzikowski J. — Wskazówki do elementarza. Nr. 6011.
Grzymała-Grabowiecki. — Polityka zagraniczna Polski 1926. Nr. 6012.
Ciesielska-Borkowska. — Reforma szkolnictwa we Francji. Nr. 6013.
Seweryn T. — Z żywym kurkiem po dyngusie. Nr. 6014.
W sprawie projektu o ustroju szkolnictwa. Nr. 6015.
Sokołowski S. — Budowa roślin drzewiastych. Nr. 6016.
Bujak, Pardro, Próchnicki, Sobiński. — Polska współczesna. Nr. 6017.
Szkoła Jadwigi Sikorskiej w Warszawie. 6018.
Sprengel J. — Die deutsche Prosadichtung. Nr. 6019.
Rosja po dziesięciu latach. Nr. 6020.
Koszutski S. — Walka młodzieży polskiej o wielkie ideały. Nr. 6021.
Gebert i Gebertowa. — Opowiadanie z dziejów ojczystych. Nr. 6022.
Kopczewski W. — O szkołę polską. Nr. 6023.
Kandel I. L. — The reform of serundary Education in France. Nr. 6024.
Kreutz M. — Zmienność rezultatów testów. Nr. 6025.
Dybowski M. Ks. — O typach woli. Nr. 6026.
Stern W. — Inteligencja dzieci i młodzieży. Nr. 6027 i 6028.
Poradnik dla samouków. Nr. 6029.
Joteyko J. — Losy naszej młodzieży i reforma ustroju szkolnictwa. 6030.
Grzegorzewski M. — Iloraz inteligencji w skali Bineta. Nr. 6031.
Lechicki Cz. — Kościół ormiański w Polsce. Nr. 6032.
Instrukcja w sprawie bibljotek szkolnych. Nr. 6034.
Sierpiński W. — Zarys teorji mnogości. Cz. II. Topologja ogólna. Nr. 6033.
Jungbluth F. — Handbuch des Arbeitsunterrichts für höhere Schulen. 10 zeszytów obejmujących poszczególne przedmioty nauczania. Nr. 6035—6044.
Dyboski M., Ks. — Zależność wykonania od cech procesu woli. Nr. 6046.
Grzegorzewska M. — Struktura wyobrażeń surogatowych u niewidomych. Nr. 6077.
Kelchner M. u. E. Lau. — Die Berliner Jugend u. die Kriminalliteratur. Nr. 6048.

Tobie Hans — Die Entwicklung d. teilinhaltlichen Behandlung von Farbe u. Form im vorschulpflichtigen Kindesalter. Nr. 6049.
Grzegorzewska M. — Struktura psychiczna czytania wzrokowego i dotykowego. Nr. 6050.
Gąsiorowski H. — Ślady glacyalne na Czarnohorze. Nr. 6051.
Peano G. — Formulaire de mathématique. Nr. 6052.
Peano G. — Logique mathématique. Nr. 6053.
Dembiński H. — Upadek rycerstwa. Nr. 6054.
Mirski J. — Rozwój i wychowanie płciowe dziecka w świetle Freudyzmu. Nr. 6055.
Materjały źródłowe do dziejów wychowania i szkolnictwa w Polsce. Nr. 6056.
Worch H. — Symbol u. Erziehung. Nr. 6057.
Die erziehungswissenschaftliche Forschung 1924—1925. Nr. 6058.
Kroh O. — Theorie u. Praxis in der Pädagogik. Nr. 6059.
Die erziehungswissenschaftliche Forschung 1925—1926. Nr. 6060.
Scholze A. — Der Deutschunterricht in d. Arbeitschule. Nr. 6061.
Wawrzynowski M. — Programi i metody nauczania w szkole dla upośledzonych umysłowo. Nr. 6061-a
Steinhaus H. — Helen Pankhurst Dalton Plan u. seine Verwendung in England. 6062.
Meinecke Fr. — Persönlichkeit u. geschichtliche Welt. Nr. 6063.
System daltoński w szkole polskiej. Sprawozdanie Semin. naucz. w Chełmie. Nr. 6064—6068.
Szukalski J. — Podręcznik metodyczny do nauki hist. bibl. Nr. 6069.
Semkowicz A. — Dzieje powszechne. Część I. Nr. 6070.
Radliński T. — Geografja. Cz. I. Nr. 6071.
Eckhardt A. — Der gegenwärtige Stand d. neuen Lehrerbildung in d. einzelnen Ländern Deutschlands u. in den ausserdeutschen Staaten. Nr. 6072.
Szreniawa J. — Polskie stronnictwa polityczne. Nr. 6073.
Niewenglowski B. — Questions d'aritmétique. Nr. 6074.
Pawłowski S. — O jeziorkach dyluwjalnych. Nr. 6075.
W pierwszą rocznicę. Nr. 6076.
Bujalski B. — Dolny cenoman w Nieźwiskach. Nr. 6077.
Różański W. — Kilka wykresów. Nr. 6078.
Furtmüller K. — Auf dem Weg zur Schulgemeinde. Nr. 6079.
Zydler Jan. — Geometrja. Nr. 6080.
Frenkiel M. — Studien über d. Dampfspannungen. Nr. 6081.
Lane Fr. — Das französische Schulwesen. Nr. 6082.
Austrja i Polska podczas wojny. Nr. 6083.
Ruziewicz i Żyliński. — Algebra. Cz. I i II. Nr. 6084 i 6085.
Peano G. — Interlingua. Nr. 6086.
Lenz M. — Die Bedeutung d. deutschen Geschichtsschreibung seit d. Befreiungskriegen f. d. nationale Erziehung. Nr. 6087.
Haller J. — Der bildende Wert d. neuen Weltgeschichte. Nr. 6088.
Brandi K. — Über d. bildenden Wert d. vaterländischen Geschichte Nr. 6089.
Fabricius E. — Der bildende Wert d. Geschichte d. Altertums. Nr. 6090.
Spahn D. — Die Bedeutung d. Geschichtsunterrichts f. d. Erziehung d. Einzelnen in d. Gemeinwesen. Nr. 6091.
Vierkandt A. — Die sozialpädagogische Forderung d. Gegenwart. 6092
Litt T. — Nationale Erziehung u. Internationalismus. Nr. 6093.

Barth P. — Geschichte d. sozialpädagogischen Idee Nr. 6094.
Barchwic J. — Ideologja harcerstwa polskiego a starsze społeczeństwo. Nr. 6095.
Kutrzeba S. — Historja ustroju Polski. Korona. Wyd. VI. Nr. 6096.
Kutrzeba S. — j. w. Tom III i IV. Po rozbiorach. Nr. 6097 i 6098.
Völcker O. — Das Bildungswesen in Frankreich. Nr. 6099.
Smoleński J. — Morze i Pomorze. Nr. 6100.
Saxby J. — Kształcenie postępowania. Nr. 6101.
Schultz W. — Die Psychologie d. Leibesübungen. Nr. 6102.
Sippel H. — Leibesübungen u. geistige Leistung. Nr 6103
Langer-Legrün. — Handbuch J. Anfangsunterricht I—II B. Nr. 6104
Mikulski-Wójcik-Kozera. — Elementarz powszechny. Nr. 6106.
Pawłowski L. — Z zagadnień organizacji pracy wychowawczej w szkole. Nr. 6107.
Kozubowski F. — Podbój Prus i Pomorza. Nr. 6108.
Szkolne schroniska noclegowe. Nr. 6109.
Ważniejsze rośliny lecznicze. Nr. 6110.
Gołąb S. i Jakubowski A. — Zbiór zadań z wyższej matematyki. Nr. 6111.
Tematy maturalne w gimnazjach na terenie Rzp. Nr. 6112.
Sobeski M. — Z pogranicza sztuki i filozofji. Nr. 6113.
Kosiński K. — Stanisław Witkiewicz. Nr. 6114.
Biegeleisen F. — Wesele. Nr. 6115.
Żółtaszek F. — Chałupniczy przemysł tkacki w okręgu łódzkim. Nr. 6116.
Małecki M. — Archaizm Podhalański. Nr. 6117.
Ludwig E. — Napoleon I—II. Nr. 6118—6119.
Bartel K. — Perspektywa malarska. T. I. Nr. 6120.
Zubrzycki S. J. — Zwięzła historja sztuki. Nr. 6121.
Żarecki W. — Czytanki szkolne. Nr. 6122.
Lynch A. J. — Individual work the Dalton Plan. Nr. 6123.
Kulesza W. — Klucz do oznaczania roślin. Nr. 6124.
Messer A. — Einführung in d. Psychologie. Nr. 6125.
Świętochowski A. — Historja chłopów w Polsce. Tr. II. Nr. 6126.
Wóycicki K. — Walka na Parnasie i o Parnas. Nr. 6127.
Galle H. — Wypisy polskie. Nr. 6128.
Duninowski L. — Pedagogika. Nr. 6129.
Ciembroniewicz J. — Antek Sikora. Nr. 6130.
Haase E. — Die Seelenverfassung d. Jugendlichen. Nr. 6131.
O'Brien Harris M. — Towards Freedom the Howard Plan of Individual Time—Tables. Nr. 6132.
Parkhurst Helen — Education of the Dalton Plan. Nr. 6133.
Dewey E. — The Dalton Laboratory Plan. Nr. 6134.
Markinder J. — Individaul work in infants schools. Nr. 6135.
Dickstein—Wieleżyńska — Konopnicka. Nr. 6136.
Mały atlas minerałów. Zeszyt I. Nr. 6137.
Baczyński S. — Nasi powieściopisarze. Nr. 6138.
Zawiliński R. — Dobór wyrazów. Nr. 6139.
Mały atlas minerałów. Zeszyt II. Nr. 6140.
Żaboklicka K. — 30. Leçons do français. Nr. 6141.
Ludwiczak A. Ks. — Uniwersytety ludowe w Polsce. Nr. 6142.
Słowacki J. — Marja Stuart. Nr. 6143.
Eurypides — Hippolytos. Nr. 6144.
Krasiński — Psalmy przyszłości. Nr. 6145.
Słowo o wyprawie Igora. Nr. 6146.

Zabłocki F. — Sarmatyzm. Nr. 6147.
Eurypides — Hippolytos. Nr. 6148.
Krasiński Z. — Psalmy przyszłości. Nr. 6149.
Słowacki J. — Lilla Weneda. Nr. 6150.

M. Arct w Warszawie:

Michalina Ulanicka — Zasady prowadzenia domu.
Ed. Claparède — Szkoła na miarę. Przełożył z francuskiego **Dr. Zygmunt Ziembiński.** Cena 1 zł. 80 gr.
Michał Arct — Jak powstaje książka. Opowiedziane czytelnikom „Mojego Pisemka".
J. Czystowski i M. Kowalewski — Ćwiczenia samodzielne z fizyki. Dla uczniów kl. VI szkół powsz. Zeszyt II. Ciepło. Cena 90 groszy.
Stanisław Szober i Walery Nowicki — Ćwiczenia językowe w szkole powszechnej (gramatyka, styl i pisownia). Drugi rok nauczania.

CZASOPISMA.

Ukazał się zeszyt I/II Czasopisma Przyrodniczego, organu Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi, ul. Nowo-Targowa 24.

Treść zeszytu: Piękno przyrody polskiej i jej ochrona, Opacki Józef (Czortków). — Atlantyda w świetle nauk przyrodniczych, dr. Dokowski Mińsk Mazowiecki). — Pasorzyty zwierząt domowych jako materjał do zbiorów zoologicznych, dr. A. Moszyński (Warszawa). — Uwagi o znaczeniu mineralogji jako przedmiotu nauczania w szkole średniej, J. Zerndt (Kraków). — Działalność Państwowej Rady Ochrony Przyrody w roku 1928, E. M. Potęga (Łódź). — Obraz przedwiośnia roku 1928, Z. Rowieński (Warszawa). — Sprawozdanie z działalności Centralnej Miejskiej Pracowni Przyrodniczej w Łodzi za rok 1928, E. M. Potęga (Łódź). —Rośliny wiosenne lasu miejskiego obok Łodzi, dr. J. E. Patzer (Łódź). — Tęgopokrywe okolic Pabjanic, dr. W. Eichler (Pabjanice). — Z życia Towarzystwa. — Komunikaty. — Książki nadesane.

Towarzystwo Przyrodnicze im. St. Staszica
w Łodzi, Nowo-Targowa 24

Sekcja do badań i ochrony zabytków przyrodniczych i geograficznych terenu woj. łódzkiego

Uwaga. Uprasza się Nauczycielstwo o wypełnienie kwestjonarjusza i przesłanie go bezpośrednio Towarzystwu Przyrodniczemu im. St. Staszica w Łodzi, ul Nowo-Targowa 24.

KWESTJONARJUSZ

Powiat i miejscowość ....

Nazwisko i zawód nadsyłającego odpowiedź ....

Dokładny adres ....

Data ....

1. (Krajobraz). Czy znajdują się w okolicy miejsca szczególnie piękne, lub osobliwe z powodu wspomnień historycznych, legend ludowych, lub swej niezwykłej

przyrody (moreny czołowe, wydmy, doliny, wąwozy, brzegi nadrzeczne, obsuwiska, jeziora, źródła, stare łożyska rzek, kępy nadrzeczne, ostrowy, wyspy pływające, jaskinie, jary, skały, wodospady i t. p.)?

2. (Głazy narzutowe). Czy znajdują się w okolicy szczególnie duże głazy narzutowe (bloki erratyczne), lub większe ich skupienia?

3. (Szczątki kopalne). Czy znajdują się w okolicy odkrywki warstw geologicznych, czy są w nich skamieniałości roślin lub zwierząt, pnie skrzemieniałych drzew, skorupy ślimaków i małży, bursztyny, ziemia okrzemkowa, także zęby, kości, szczątki mamuta, kości ludzkie i t. d.?

4. (Pierwotne zbiorowiska roślinne). Czy zachowały się w okolicy szczątki pierwotnych zbiorowisk roślinnych, jako to: partje lasu mało zmienione przez gospodarkę ludzką, liściaste gaje z obfitością kwiatów wczesno-wiosennych, wyjątkowo stare drzewostany, tereny leśne z obfitem podszyciem jeżyn, lasy lub zarośla podmokłe z podłożem mszarnem zwłaszcza z torfowca (Sphagnum), torfowiska (jak głębokie?), trzęsawiska nad brzegami jezior, wrzosowiska, rośliny wapienne i t. p.?

5. (Rzadkie gatunki drzew). Czy w okolicy rosną dziko z drzew: cis (Taxus baccata), modrzew (Larix), brzęk czyli bereka (Sorbus torminalis), dąb bezszypułkowy (Quercus sessiliflora), jodła (Abies alba), jawor (Acer pseudoplatanus), paklon (Acer campestre), lipa wielkolistna i l. drobnolistna (Tilia grandifolia, T. parvifolia); z krzewów: drobne krzewiste wierzby na bagnach, brzoza niska (Betula humilis), trzmielina brodawkowata (Evonymus verrucosa), wisienka stepowa (Prunus fruticosa) bluszcz, jemioła (na jakich drzewach)?

6. (Piękne i okazałe drzewa). Czy znajdują się w okolicy okazy bardzo grubych, starych lub pamiątkowych drzew, krzewów (jałowce), lub całych alei? Podac stanowiska, wymiary, fotografje.

7. (Rzadkie rośliny kwiatowe). Czy rosną w okolicy rzadkie i piękne rośliny kwiatowe?

8. (Rzadkie zwierzęta, zwł. ptaki). Czy żyją w okolicy rzadkie gatunki zwierząt? Ze ssących: chomik, dziki królik, popielica, koszatka, suseł, norka, szczur śniady. Z płazów: żółw, jaszczurka zielona. Jakie rzadkie gatunki ryb żyją dziko w wodach okolicznych? Z ptaków: puhacz, orły, bocian czarny, kormoran, kruk, ślepowron, kraska, orzechówka, głuszec, cietrzew, łabędź, zimorodek, pszczołojad, czaple, drop, pustynnik i inne. Z owadów: motyl żeglarek, jelonek rogacz, kozioróg, czerwiec polski i inne. (Podać miejsca lęgowe rzadkich gatunków).

9. (Zbiory). Czy w okolicy posiada ktoś okazy przyrodnicze (zwierzęta wypchane, zbiory owadów, zielniki, skamieliny),

W odpowiedziach na pytania należy ile możności podać:

2. Imię, nazwisko i adres właściciela (zarządcy);
2. Krótki opis z załączeniem szkicu sytuacyjnego, rysunku lub fotografji;
3. Jakby można trwale ochronić.

Odpowiedzi uprasza się przesyłać pod adresem Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica, Łódź, Nowo-Targowa 24.

Drukarnia Państwowa w Łodzi, Piotrkowska 85.